

Ur det centrala innehållet

- Uppbyggnad, språk och stil i olika typer av texter samt referat och kritisk granskning av texter. Skriftlig framställning av utredande [...] texter. Normaler och stidrag som hör till dessa texttyper. Användning av digitala verktyg för textbehandling samt för respons på och samarbete när det gäller texter.

Syftet med en utredning

Att utreda handlar om att undersöka olika ämnen och bevara frågeställningar. En utredning kan handla om många olika ämnen. I svenska kan du göra utredningar om språk och litteratur, eller andra ämnen som ni tar upp i klassen.

När du ska göra en utredning är det viktigt att du tänker igenom vad ditt syfte är, alltså vad du vill göra. Här är några förslag.

- **Utreda orsaker:** När du utredar orsakerna till något försöker du förstå varför något är som det är.
- **Utreda konsekvenser:** När du utredar konsekvenser försöker du förstå vad något ledar till.
- **Cöra jämförelser:** Att göra jämförelser innebär att du diskuterar fördelar och nackdelar med något, eller undersöker likheter eller skillnader.
- **Lyfta fram och utreda aspekter:** När du utredar belyser du ämnet från olika håll.

Diskutera

- 1. I vilka andra ämnen i skolan skriver ni utredande texter?
- 2. I vilka sammanhang utanför skolan görs utredningar?

Att skriva
utredande texter

Att utreda handlar om att undersöka och analysera olika ämnen. Grunden för en utredning är en frågeställning som du söker svar på. För att kunna göra det behöver du samla information som du sammantäcker och drar slutsatser utifrån.

Det här kapitlet handlar om hur du skriver utredande texter. Du får lära dig hur du formulerar frågesättningar, skapar struktur i dina texter och hanterar källor. Du får också tips på hur du utvecklat ett mer formellt språk.

en viktiga frågeställningen

För att kunna besvara frågeställningen behöver du källor, som du argumenterar har du i förväg bestämt vad du ska sätta fram till. Du har en åsikt du ska övertyga andra om. En utredning fungerar omvänt. I utredningar utgår du från en frågeställning och vet inte på förhand vad som blir din slutsats. Frågeställningen blir därför helt avhängig för hur du gör din utredning. Ibland kanske du får fråga av din lärate som du ska utreda, men i vissa fall kan du behöva formulera frågan själv. Tänk då på att:

Frågan ska vara avgränsad och inte täcka in ett alltför stort område.

Frågan ska vara möjlig att besvara med hjälp av ett begränsat antal källor.

Frågeställningen ska endast innehålla en fråga.

Frågan ska inte kunna besvaras med ett enkelt ja eller nej.

Jämför de här frågeställningarna. Vilka fungerar bäst att utreda?

1. "Varför är läsning av skönlitteratur bra för språkutvecklingen?" eller "Är det bra att läsa mycket?"
2. "Hur skildras temat relationer i Victoria Benedictssons författarskap?" eller "Hur skildras temat relationer i Victoria Benedictssons noveller *En kris och Förlust*?"
3. "Ska svenska vara obligatoriskt i skolan i Finland?" eller "Vilka olika åsikter finns i debatten om svenska i skolan i Finland?"

skriva

Skriv egna frågeställningar till följande ämnen:

1. Slang hos ungdomar.
2. Nutida skräckfilm.
3. Minoritetsspråk i Sverige.

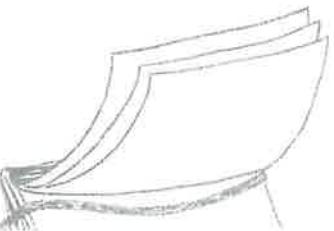

Samla material

För att kunna besvara frågeställningen behöver du källor, till exempel sakprosatexter är texter som inte är skönlitterära, till exempel artiklar i tidningar och tidskrifter, webbsidor, faktaböcker och uppslagsverk. När du bygger din utredning på sakprosatexter är det viktigt att du kritiskt granskar dem. Är de trovärdiga och relevanta för din frågeställning? Den här checklistan består av ett antal kritiska frågor som du kan sätta till både tryckta och digitala texter:

Checklista: Källkritik

- Vem har skrivit texten? Finns det namn på skribenterna/skriventerna? Går det att hitta mer information om textens författare?
- Var är texten publicerad? Om det är på en webbplats, vem står bakom den? Är det en myndighet, ett företag eller en privatperson?
- Vad handlar texten om? Verkar skribenten kunna inget sitt område? Finns källhänvisningar? Hur väl överensstämmer informationen med andra källor?
- När är texten skriven? Finns det en datering? Hur aktuell är informationen?
- Varför är texten skriven? Vill den informera eller påverka?
- Är den ett svar på ett annat inlägg?
- Hur är texten skriven? Ger den ett trovärdigt intryck eller inte?
- Är informationen användbar för dig?

För att du ska kunna referera till källorna på ett rättvisande sätt är det också viktigt att du förstår texternas innehåll ordentligt. Många sakprosatexter har ett formellt språk och innehåller ämnesspecifika begrepp som kan vara svåra att förstå. Därför är det viktigt att du läser noggrant och koncentrerat och hittar effektiva strategier för hur du redar ut oklarheter i texten, till exempel ord som du inte förstår.

Här är förslag på olika lässtrategier som du kan använda under läsningens olika faser:

Före läsningen

- **Bestäm syftet:** Tänk igenom varför du läser texten och hur du ska använda informationen.
- **Klargör texttypen:** Gör klart för dig vad det är för typ av text, till exempel om den är argumenterande eller utredande.
- **Förutsäg innehållet:** Skaffa dig en bild av vad texten verkar handla om. Rubriker, ingresser, bilder, bildtexter och diagram kan ge viktiga ledtrådar.
- **Aktivera förkunskaper:** Tänk igenom vad du vet om ämnet sedan tidigare.

Under läsningen

- **Ställ frågor:** Genom att formulera frågor som texten ger svar på kan du urskilja textens centrala delar. Du kan även notera frågor som väcks hos dig under läsningen. Att ställa frågor är också ett sätt att kritiskt granska texten.
- **Red ut oklarheter:** Ta hjälp av tipsen på sidan 27 när du stöter på svåra ord eller formuleringar. Tänk på att sakprosatexter, precis som skönlitteratur, kan kräva att du läser mellan raderna och drar slutsatser.
- **Sammanfatta:** Om du läser längre texter kan du ta en paus ibland och sammanfatta ett avsnitt. Fokusera på avsnittets huvudtanke och inte på de enskilda detaljerna.
- **Förutsäg:** När du tar en paus och sammanfattar ett avsnitt kan du formulerar en tanke inför den fortsatta läsningen – vad tror du nästa avsnitt kommer att handla om?

Efter läsningen

• **Ställ frågor:** Fundera igenom vad läsningen gav dig genom att ställa frågor till dig själv: Vad var mest intressant? Hur kan du använda informationen?

• **Red ut oklarheter:** Läs eventuellt om ett avsnitt om det fortfarande är något du inte förstår.

• **Sammanfatta:** Sammanfatta det viktigaste innehållet.

Att förstå nya ord

När du stöter på ett ord i texten som du inte förstår kan du självklart stå upp och det. Men det finns även andra sätt att ta reda på vad ordet betyder:

- Ta hjälp av sammanhanget. Kan formuleringar före och efter ordet ge dig ledtrådar?
- Titta på ordets delar. Är det ett sammansatt ord kan du dela upp ordet och se om du förstår vad delarna betyder var för sig. Lägg även märke till om ordet består av prefix eller suffix som du känner igen från andra ord.
- Sakprosatexter innehåller ofta *nominiseringar*, det vill säga substantiv som bildats med hjälp av verb eller adjektiv. Nominiseringar ger mycket information och sparar utrymme i en text. Samtidigt kan de vara svåra att förstå. Ett tips är därför att ”packa upp” dem. Det betyder att du gör om nominiseringarna till verb eller adjektiv:
ställningstagandet → att ta ställning
popularitet → att vara populär

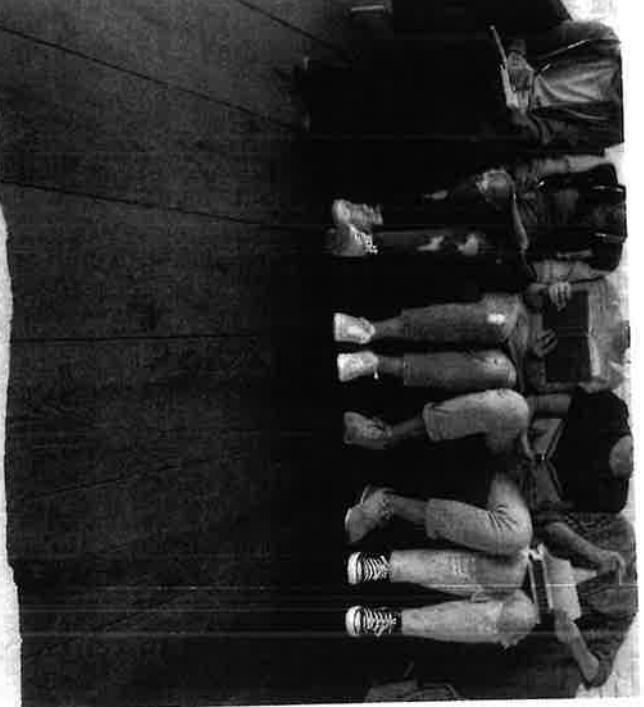

Skriv

 Skriv om meningens med verb istället för nominaliseringen (understrucken): "Takten för språkförändringen har ökat de senaste hundra åren."

När dina källor är skönlitteratur

Du kan även bygga en utredning på skönlitterära texter. Då är syftet ofta någon form av analys av innehållet, formen eller språket.

När du skriver en utredande text med utgångspunkt i en eller flera skönlitterära texter kallas det ofta för en litteraturanalys. En skillnad mellan en litteraturanalys och en utredande text som baseras på sakprosatexter är att litteraturanalysen innehåller tydliga inslag av tolkning. Det betyder att två olika läsare kan skriva om samma skönlitterära text men göra olika tolkningar av den. Samtidigt måste du alltid söka stöd i texten för dina tolkningar och belägga dina påståenden med exempel. På så vis blir dina iaktagelser och reflektioner inte löst tyckande utan slutsatser baserade på källan.

När du gör en litteraturanalys kan du fokusera på delar av texten, till exempel personskildringen eller språket, eller göra en mer heltäckande analys av hela verket. Du kan även jämföra två olika skönlitterära texter, till exempel hur de behandlar ett visst tema, eller undersöka kopplingar mellan texterna och den tid då de skrevs. Förutom att analysera den skönlitterära texten kan du även behöva söka information om författaren och epoken då författaren levde.

Undersök

I Den amerikanske författaren Ernest Hemingway liknade sitt sätt att skriva vid ett isberg. Liknelsen har gett upphov till ett litterärt begrepp: *isbergstekniken*. Läs om isbergstekniken på s. 348. Vad går den ut på? Varför kräver den läsning mellan raderna?

Flera av de lässtrategier som beskrivs på s. 26–27 kan du även använda när du läser skönlitterära texter. Tank särskilt på att skönlitterära texter nästan alltid innehåller tomrum som du behöver fylla ut. Därför är det särskilt viktigt när du läser skönlitteratur att du gör *inferenser*, det vill säga läsa mellan raderna.

Undersök

I Ta reda på vilka databaser ni kan nå genom skolans bibliotek och hur de kan användas.

Vad du kan t...
i en litteratur...
kan du läsa i...
"Litteraturana...

Dispositionsmall för utredande texter

För att dina läsare ska kunna ta till sig innehållet i din text måste den ha en genombrottad disposition. Här är en mall som du kan följa:

Inledning

Här introducerar du ämnet, ger en kort bakgrund och presenterar din frägeställning. Inledningen börjar ofta breit och frägeställningen avgränsar sedan innehållet. Håll den här delen av utredningen kort. I en litteraturanalys har du inte alltid en tydlig frägeställning men du behöver ändå beskriva vad du ska ta upp i din analys.

Huvuddel

Huvuddelen är textens längsta del. Det är här du gör själva utredningen och refererar till de källor du tagit del av. Hur du disponerar huvuddelen avgörs av syftet med din utredning och din frägeställning. Här är några förslag:

- **Kronologiskt:** Redogör för de viktigaste händelserna i tidsordning; först hände det, sedan det och så vidare.
- **Tematiskt:** Presentera en aspekt av ämnet i taget.
- **Kontrastivt:** Gör jämförelser (fördejär och nackdelar, likheter och skillnader) eller beskriv olika åsikter som finns om ämnet.
- **Orsak och verkan:** Utred orsakerna bakom något och/eller diskutera konsekvenserna av något.

Avslutning

I avslutningen ska du återkoppla till frägeställningen, diskutera dina resultat och dra en slutsats.

Diskutera

Hur skulle ni välja att disponera huvuddelen i dessa utredande texter?

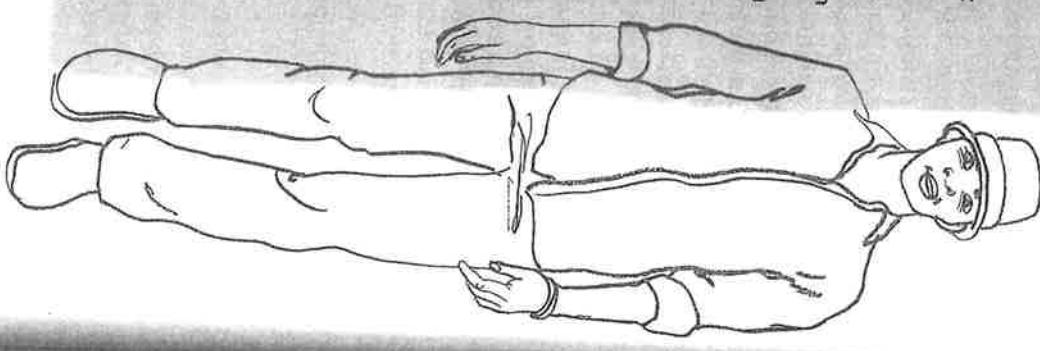
1. En utredning av hur temat *makt* skildras i två texter från renässansen.
2. En utredning av hur *meänkieli* utvecklats från 1950-talet och framåt.
3. En utredning av debatten om ordet *hen*.
4. En diktanalys.

Strukturer för enskilda stycken

Ett effektivt sätt att bygga upp textens olika stycken är att utgå från modellen *kärmeming, utveckling och avslutning*.

- I första meningens berättar du vad stycket kommer att handla om. Det är din kärmeming.
- Sedan utvecklar du det du säger i kärmeningen genom att förklara och ge exempel.
- Därefter avslutar du med en sammanfattnings av styckets innehåll.

Så här kan ett stycke se ut i en utredande text om svenska ställning i Finland:

I krönikan "Använd båda dina modersmål. Helsingfors, och framgång ska följa!" (*Hufvudstadsbladet*, 2019-09-18) skriver Susanna Landor att Helsingfors bättre borde ta tillvara sin tvåspråkighet. Det är nödvändigt för att även i framtiden locka företag, investerare och arbetskraft, menar hon. Landor påpekar att man i dag ofta hör finska och engelska tillsammans än de två modersmålen finska och svenska. En ökad användning av svenska skulle enligt Landor gynna ekonomin, knyta tydligare band till Norden och få Helsingfors att framstå som en mer inkluderande och lockande stad. Tvåspråkigheten är med andra ord en väg till framgång, slår Landor fast.

Att hänvisa till källor

En utredning bygger som sagt på andra källor och därfor är det helt avgörande att du hänvisar till de källor du använder. Vad du ska ta med i din källhänvisning beror på vad det är för slags källa:

- **När källan är en tidningsartikel:** ange artikelns rubrik, namn på författare och tidning samt datum för publicering.
- **När källan är en artikel i en tidskrift:** ange artikelns rubrik, namn på författare och tidskrift samt årgång och nummer.
- **När källan är en bok:** ange titel på boken, namn på författare och förlag samt året när boken gavs ut.
- **När källan är en dikt eller en novell:** ange titel på dikten/novellen, namn på författare och året när dikten/novellen publicerades. Eventuellt kan du även behöva ange förlag och titel på dikt- eller novellsamlingen.

- **När källan är en webbsida:** ange namn på webbsidan, datum för besöket, rubrik på artikel/text och namn på författare om sådan information finns. Stäm av med din lärare om och hur du ska redovisa den fullständiga adressen till webbsidan (som ibland kan vara lång och otymplig att infoga i texten).

- **När källan är muntlig:** ange namnet på den du har intervjuat och datum för intervjun.

Så här kan du gå tillväga när du hanterar källor och infogar källhänvisningar i dina utredande texter:

1. **Fullständig källhänvisning första gången**
Första gången du nämner en källa bör du ha en fullständig källhänvisning som du infogar i texten så smidigt som möjligt. Här är ett exempel på hur det kan se ut:

Dialekten har fått högre status i dag. Det förklarar Jenny Öqvist, forskare vid Institutet för språk och folkminnen, i en intervju i Carina Jönssons artikel "Dialekten har blivit ett varumärke". (Dagens Nyheter, 2011-10-24).

Observera att både forskaren som intervjuas och journalisten som skrivit artikeln nämns med för- och efternamn. Gör så första gången du hänvisar till en person. Andra gången du hänvisar till samma person kan det räcka med efternamn. Skriv aldrig bara förnamnet.

2. Använd referatmarkörer fortlöpande

Efter den inledande källhänvisningen använder du referatmarkörer ("skriver författaren", "anser skribenten") med jämna mellanrum för att påminna läsaren om var informationen kommer ifrån. Tänk på vilka referatmarkörer du använder och hur de passar i sammanhanget: "skriver" och "säger" är neutrala referatmarkörer, medan "anser" och "hävdar" används för att referera åsikter. Skriv referatmarkörer i presens.

3. Följ reglerna för hur man citerar

Ett citat kan användas för att belysa och förstärka ditt referat. Tänk på att alltid kommentera citat. Samtidigt bör du vara sparsam med citat, eftersom många citat kan tynga texten och göra den svår läst. När du skriver om skönlitterära texter kan det vara motiverat att ha fler citat.

Checklista: Citatteknik

När du citerar gäller följande:

- Ditt citat ska vara en ordagrant upprepning av det som du citerar.
  - Före och efter citatet sätter du citattecknen (""). Det måste även framgå vem eller vilka som du citerar.
  - Om du utesluter något i citatet, till exempel några ord mitt i en mening, markerar du utelämnningen med tre punkter i en hakparentes [...].
- Om det finns ett stavfel eller annat språkligt fel i texten du citerar ska du inte rätta det. Genom att skriva (*sic!*) direkt efter felet meddelar du läsaren att du är oskyldig till felet. Det latinska ordet *sic* betyder ungefär "så här stod det".

Att referera till källa, till exempel en text, innebär sammantagna delar av texten egna ord. Referera alltid innehåll i källhänvisning

Undersök

Här är ett exempel på ett kortare referat som innehåller en källhänvisning och referatmarkörer. Det som refereras är en recension av *Njals saga*, en medeltida isländsk saga som kommit i ny svensk översättning.

Recensionen i *Kristianstadsbladet* finns på s. 158.

Njals saga skiljer sig från de flesta andra isländska sagor genom att den har ett pacifistiskt, det vill säga fredligt, budskap. Det menar Inge Knutsson i en recension i *Kristianstadsbladet* av den senaste översättningen av *Njals saga* ("Den pacifistiska sagan", 2007-02-26). Enligt Knutsson skildrar de isländska sagorna en väldsam värld där blodig hämnd är en del av livet och ingen kan fly sitt öde. Men i *Njals saga* försöker Gunnar, en av huvudpersonerna, att stoppa detta. Han vill få sina söner att vända andra kinder till istället för att hämnaas, skriver Knutsson i recensionen.

1. Var i stycket finns den fullständiga källhänvisningen?

Vilken information tas upp där?

2. Ge exempel på referatmarkörer:

3. Följer stycket modellen kännmening, utveckling och avslutning (s. 31)? Motivera.

Skriv

Arbete i par. Gör en lista med alla referatmarkörer ni kommer på. Vilka av referatmarkörerna är neutrala? Vilka kan användas för att referera åsikter?

Undersök

Arbeta i par. Vilken information bör finnas med i en källhänvisning till följande texter (som alla finns med i den här läroboken) om dessa skulle användas som källor i en utredande text? Tips: fullständig information om texterna hittar ni längst bak i läroboken under rubriken "Textkällor".

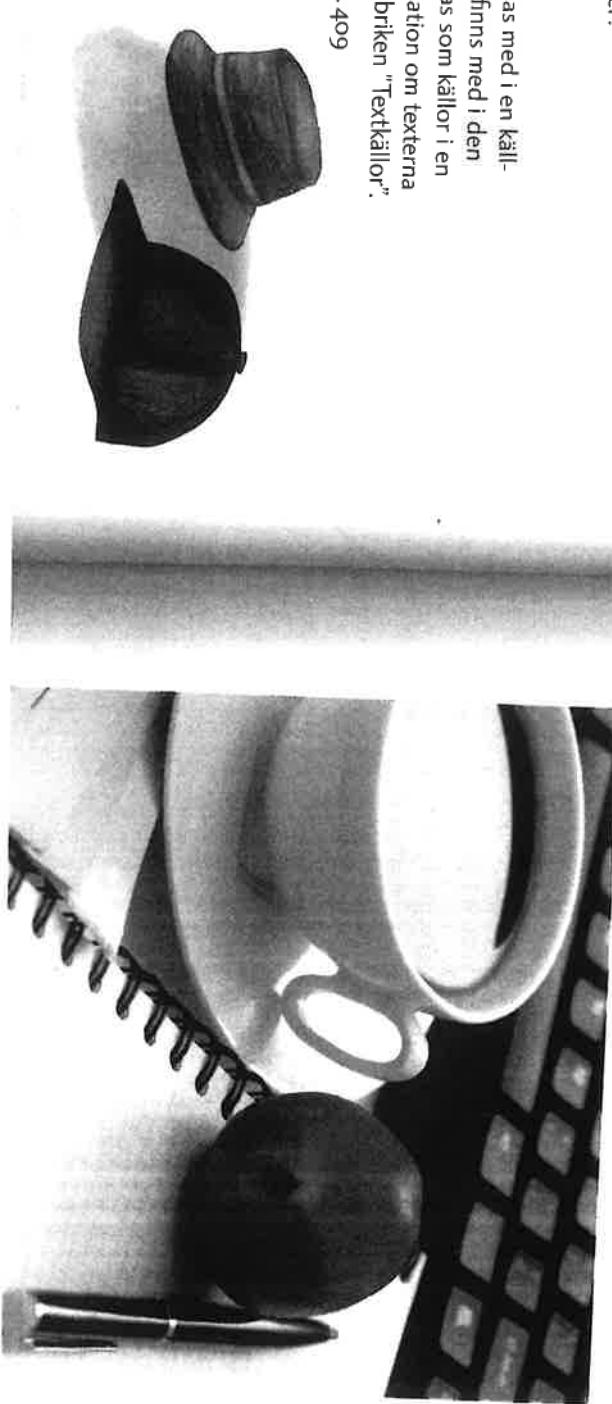
1. Utdraget ur romanen *Gentlemen* på s. 409
2. Dikten av Sonja Åkesson på s. 372
3. Artikeln på s. 128
4. Novellen på s. 359
5. Utdraget ur faktaboken på s. 363

Språket i utredande texter

Språket i utredande texter ska vara formellt. Här är exempel på språkliga drag som kännetecknar den formella stilens och tips på vad du kan tänka på när du skriver:

Sakligt och tydligt

- Följ de regler som gäller för skriftspråket. Undvik talspråkliga ord, svordomar och slang.
- Skriv huvudsatsformade meningar (s. 449.).
- Var försiktig med ord som "jag" eller "vi", eftersom det kan uppfattas som uttryck för åsikter. I inledningen och avslutningen kan det däremot användas för att skapa kontakt med mottagarna.
- Förlära begrepp som du tror kan vara nya för dina mottagare. Fraser som "det betyder", "vilket innebär", "det vill säga" och "med det menas" kan passa när du ska förklara ett begrepp.
- När du drar dina slutsatser i avslutningen kan du använda dig av formuleringar som "Utför kallorna kan man konstatera ..." och "Resultatet av min jämförelse pekar på ..." För att visa på försiktigheten i slutsatserna kan ord som "rimligen", "troligen" eller "verkar" vara användbara.

Kärfullt och koncentrerat

- Stryk ord som inte fyller någon egentlig funktion i din text, som "så" eller "ju".
- Gör sammansättningar av ord. Istället för att skriva "litteratur" inom genren fantasy" kan du välja ordet "fantasylitteratur".
- Undvik att börja meningar med "det" i onödan. Meningen "Det som Jenny Öqvist menar är att dialekterna har blivit viktigare" kan hellre skrivas "Jenny Öqvist menar att dialekterna har blivit viktigare".
- Passiva verbformer, som "berättas", är lämpliga när det inte finns någon person att hävvisa till.

- I en utredande text kan nominaliseringar och utbygda nominalfraser användas för att spara utrymme. En nominalfras är substantiv med bestämningar före eller efter. Ett exempel:

nominalfras

"Den grundligt genomförda undersökningen..."

bestämningar

huvudord

Läs mer om nominalfraser på s. 459.

Skriv

Skriv om följande meningar med ett mer formellt, koncentrerat och kärfullt språk:

1. Anledningen till att Jenny Öqvist tycker så som hon gör är för att fler och fler kända från tv och radio, till exempel programledare, snackar sin dialekt när de är på tv och radio.
2. Språk som talas av ungdomar innehåller ofta många ord som är slang.
3. Det den här texten handar om är att någon undersökte mäns och kvinnors språk för tjugo år sen.

Undersök

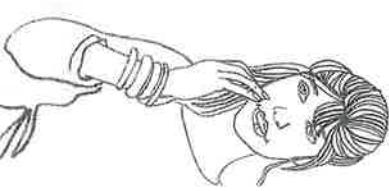
- !** I exemplet på s. 34 har skribenten infogat en förklaring till ett begrepp. Vilket begrepp är det som förklaras och hur formulerar skribenten sin förklaring?

Granska texten innan du lämnar in den

När du har skrivit färdigt din text är det lätt att tänka att den är klar. Men innan du lämnar in den till din lärare behöver du läsa igenom den noga och granska språket och innehållet. Säkerst upptäcker du saker du kan utveckla och förbättra. När du har läst igenom och bearbetat texten är den klar att lämnas in.

När du granskas din text kan du tänka särskilt på följande:

1. **Språket:** Är språket sakligt, koncentrerat och kärfullt? Är orden rättstävade?
2. **Styckeindelning:** Har texten en korrekt styckeindelning? Är nya stycken markerade med indrag eller blankrad?
3. **Disposition:** Har texten en genombrottad inledning, huvuddel och avslutning? Använder du sammanhangssignalerna?
4. **Källhänvisningar:** Har texten korrekta källhänvisningar?

Tillägg och ordningsföljd	Orsak och verkan
till att börja med inledningsvis dessutom ytterligare även där till sist	därför eftersom på grund av följaktligen alltså följdien blir orsaken är

Sammanfattningsvis	Motsättning och jämförelse
med andra ord kort sagt sammanfattningsvis slutligen avslutningsvis	men ändemot trots att i motsats till i jämförelse med

Bearbetning och efterarbete

En sista och viktig del i arbetet med utredande texter är det som sker efter att du har skrivit din text, när du tänker igenom hur det gick och vad du kan utveckla till nästa gång. Här kan det vara värdefullt att ta emot respons från klasskamrater.

Var så konkret du kan när du *ger* respons på andras texter. Ge exempel som förtädligar vad du menar. När du själv *tar emot* respons är ett bra tips att skriva ner de tankar och synpunkter du får. Det är lätt att glömma annars.

På sidan 475 finns en mall som ni kan använda när ni ger respons på varandras texter i klassen.

Diskutera

1. Vad tycker ni är viktigt att tänka på när ni *ger* respons?
2. Vad tycker ni är viktigt att tänka på när man *tar emot* respons?
3. När ni ger respons i klassen är syftet att stötta varandra i arbetet med en text, inte att kritisera eller värdera. Vilka formuleringar kan passa när man *ger* respons? Finns det formuleringar man bör undvika?

Det är även utvecklade att få respons under arbetet med en text. Läs och kommentera gärna varandras utkast under arbetets gång.

Här är ett exempel på en utredande text. Texten är skriven av en elev i årskurs 2. Eleven fick i uppgift att utreda varför romanen *Pesten* av Albert Camus blivit så populär i samband med coronakrisen i världen 2020. Underlaget till utredningen var två tidningsartiklar och ett kortare utdrag ur *Pesten*.

Litteratur i kristider

Samtidigt som världen drabbades av coronapandemin i början av 2020 blev en sjuttiotal gammal roman plötsligt populär igen. Det var den franske författaren Albert Camus den har så stora likheter med coronakrisen. Romanen handlar om hur en stad i Algeriet drabbas av en pestepidemi och sätts i karantän. Det är en mörk bok om människor som kämpar för att överleva. Varför vill så många läsa den här typen av berättelser samtidigt som de själva lever i en kris?

I en krönika i *Kristianstadsbladet*, "Pesten – en klassiker med skrämmande aktualitet" (2020-04-08), skriver journalisten Ulf Mårtensson om vilka tankar *Pesten* väcker när han läser den i dag samtidigt som coronaepidemin pågår. En av de saker Mårtensson tar upp är hur aktuell *Pesten* är. Han ger flera exempel på sådant som läsaren kan känna igen, till exempel sjukdomens snabba spridning, ryktena och jakten på ett motgift. En annan likhet som han nämner är att de flesta bagatelliseras sjukdomen till en borian, både i romanen och i vår egen tid. För den som läser *Pesten* i dag är igenkänningen både slående och skrämmande, skriver Mårtensson.

En annan sak som Mårtensson tar upp i sin krönika är att *Pesten* ger oss perspektiv på coronaepidemin. Till skillnad från covid-19 drabbar nämligen pesten i Camus roman alla mäniskor oavsett ålder, konstaterar Mårtensson. "Ett litet barns dödskamp i pesten skildras nyktert, plågsamt in i detalj", skriver han som ett exempel på hur pesten även dödar små barn.

Huvudpersonen i *Pesten* är en läkare som heter doktor Rieux. Han är en av de som tidigast förstår att den sjukdom som drabbat staden är pesten och trots att det blir värre och värre ger han aldrig upp. "Huvudsaken var att sköta

Rubrik

Inledning och frågor

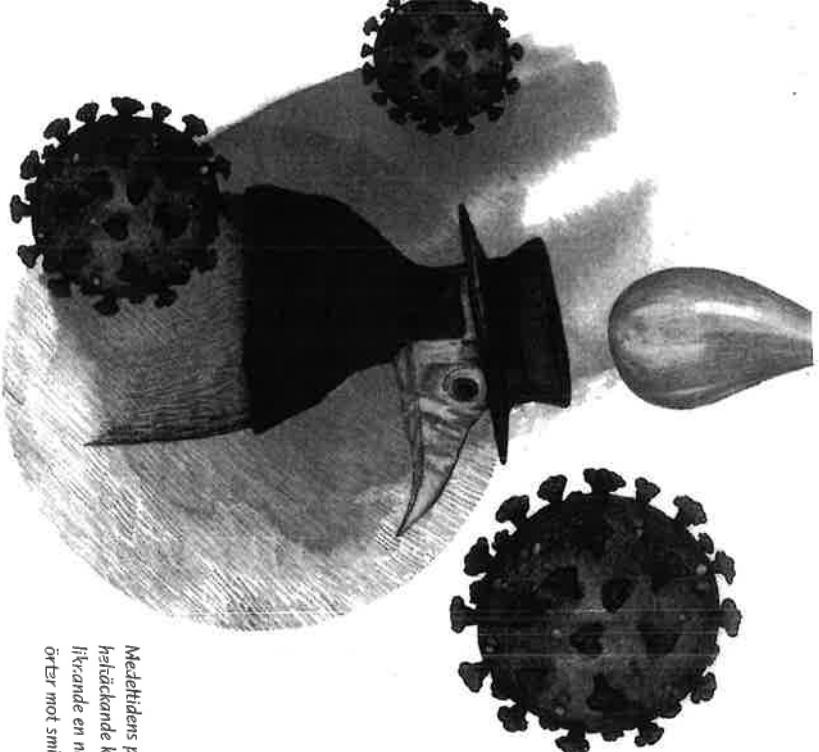
Huvuddel refererar si

hjälper oss att bearbeta vår ångest. Hon säger också att dystopierna drar allting till sin spets. Det betyder att dystopierna överdriver problem som finns i samhället för att skrämma och uppmärksamma läsarna på det som sker.

Sammanfattningsvis ger artiklarna olika förklaringar till varför många vill läsa mörka böcker när det är oroligt i världen. En förklaring som båda artiklarna nämner är att böckerna är aktuella och tar upp problem som läsarna kan känna igen, till exempel coronaepidemin eller miljöproblem. Jag tycker också att det är intressant att Pesten handlar om en läkare som inte ger upp. Det kan påminna oss om att även vi måste kämpa vidare, trots coronakrisen. Båda artiklarna nämner också att berättelserna handlar om saker som är värre än det som sker i verkligheten. I Pesten drabbar sjukdomen alla och i dystopierna överdrivs problemen.

En slutsats som man kan dra utifrån dessa källor till varför många vill läsa om katastrofer när de själva upplever en kris eller känner oro inför framtiden är att de både känner igen sig och får perspektiv. Romanerna handlar om personer som kämpar med samma problem som läsarna gör, samtidigt som de påminner om att det trots allt kunde vara värre.

Avslutning där elever
uppreparr fråges
en och diskuter
resultat.

Medeltidens pestläkare bar härläckande kläder och en mask ifrån en näbb innehållande örter mot smittan.

Elev i årscurso 2

Samtala om texten

1. Vilken frågeställning är det eleven utredar? När presenteras den?
2. Vilka källor använder eleven för att besvara frågeställningen?
3. Har texten korrekta källhänvisningar? Vilken information ges om de olika källorna?
4. Ge exempel på referatmarkörer.
5. Följer eleven reglerna för citatteknik? Motivera med exempel.
6. Är dispositionen tydlig och lätt och följa med i?-
7. Använder eleven sammanhangssignaler för att binda ihop innehållet?
8. Vad kommer eleven fram till i sin avslutning? Har slutsatsen stöd i källorna?
9. Håller språket en formell stil? Motivera med stöd i texten.

Huvudel där eleven
refererar sina källor.

- sin uppgift efter bästa förmåga", tänker han vid ett tillfälle (Pesten, s. 49). Doktor Rieux framställs som en handlingskraftig person som gör så gott han kan för att hjälpa sjuka och inte nöjer sig med att bli en passiv åskadare. För att få fler star på frågan varför så många vill läsa mörka berättelser i oroliga tider kan man jämföra med dystopigenren. En dystopi är en dyster framtidsskildring och i en artikel i *Sydsvenskan*, "Dystopier med naturlyrik och samtid oro" (TT, 2017-01-24), säger litteraturvetaren Sarah Ljungquist att dystopierna är mest populära i politiskt oroliga tider. Hon nämner ären runt andra världskriget som ett exempel på en tid när det skrevs många dystopier. Ett annat exempel som nämns är vår egen tid.
- Enligt artikeln skildrar dystopier aktuella samhällsproblem. Många dystopier i dag handlar till exempel om båtflyktningar och miljöproblem. En förklaring som Ljungquist ger till att dystopierna är populära i oroliga tider är att de

Essän – en särskild typ av utredande text

En essä är en text som är både utredande och personlig. När du skriver en essä utforskar du ett visst ämne eller en viss frågeställning med utgångspunkt i olika källor. Samtidigt kan du reflektera mera fritt kring ämnet och behöver inte alltid ge svar på frågan som du undersöker. Här är sådant du kan tänka på när du skriver en essä:

1. **Ämne:** En essä utgår oftast från en frågeställning som presenteras i inledningen. Din frågeställning styr innehållet men du behöver samtidigt inte nödvändigtvis komma fram till ett givet svar på din fråga, utan kan diskutera olika tänkbara svar.
2. **Material:** En essä bygger på information från källor av olika slag men samtidigt är också skribentens egena tankar, erfarenheter och iakttagelser viktiga inslag. Den som skriver en essä utforskar inte bara ett ämne utan även sina egna tankar och åsikter i ämnet.
3. **Disposition:** Bygg upp din essä enligt mallen inledning, huvuddel, avslutning.

- a. **Inledning:** Inled med något som griper tag i läsaren – en fråga, ett tankeväckande påstående eller en lockande beskrivning. Presentera din frågeställning.
- b. **Huvuddel:** Ordna innehållet logiskt i huvuddelen. Värva referat av källor med egna reflektioner. Även om essän tillåter att idéer och associationer får röra sig fritt inom ämnet är det viktigt att texten följer en röd tråd. Det ska vara lätt för läsaren att följa dina tankar i texten.
- c. **Avslutning:** Avsluta gärna med en slutsats eller en övergripande reflektion som återknyter till din inledning.

4. **Språk:** Språket i en essä är i regel formellt men med personliga inslag. Essän kan innehålla målande beskrivningar, bildspråk, retoriska frågor och läsatilltal. Eftersom essän ger utrymme för egna tankar och reflektioner kan du använda ordet "jag".

Checklista: Utredande text

Här är en arbetsgång som du kan följa när du ska skriva en utredande text. Arbetsgången kallas för den retoriska arbetsprocessen. Du behöver inte göra alla steg i precis rätt ordning – vissa av dem flyter ibland in i varandra – men fördelen är att du får hjälp att strukturera och överblicka ditt arbete.

Steg 1: Välj ämne och formulera en frågeställning

Bestäm ämne, fundera igenom syftet och formulera din frågeställning. Hur lång ska texten vara? Vilka är läsarna? Vad kan de tänkas veta om ditt ämne?

Steg 2: Samla material

Välj trovärdiga källor med relevant innehåll. Läs källorna noga och plocka ut den information som hjälper dig att bevara din frågeställning.

Steg 3: Cör en disposition

Bestäm hur du ska disponera texten. I *inledningen* behöver du presentera ämnet och din *frågeställning*. Bestäm därefter ordningen i *huvuddelen*. Tänk sist igenom din *avslutning*.

Steg 4: Skriv din text

Skriv texten. Följ skriftspråkets regler och eftersträva en formell stil.

Steg 5: Granska texten

Granska och bearbeta texten.

Steg 6: Lämna in texten

Har du en deadline är det viktigt att du håller den.

Steg 7: Respons och reflektion

Tänk igenom hur det gick och ta till dig av den respons du får från klasskamrater.

